

Van weerstand naar Acceptatie

Een Kwalitatief Onderzoek naar de Veranderde Percepties, Rouwverwerking en Mentale
Veerkracht van Kinderen van Ouders met Psychische Problemen.

From Resistance to Acceptance

*A Qualitative Study of the Changing Perceptions, Bereavement and Mental Resilience of
Children with Mentally Ill Parents.*

Linda Ermens

Eerste begeleider: dr. J. Kuntze

Tweede begeleider: dr. N. Gunther

Februari 2014

Faculteit Psychologie en Onderwijswetenschappen

Afstudeerrichting Klinische Psychologie

Open Universiteit Nederland

Voorwoord

Dit verslag beschrijft een onderzoek naar de (veranderde) percepties, rouwverwerking en mentale veerkracht van kinderen met een ouder met psychische problemen (hier verder KOPP kinderen genoemd). De populatie in dit onderzoek bestond tevens uit kinderen van ouders met verslavingsproblemen (KVO kinderen genoemd). Dit onderzoek vormt het eindonderdeel van mijn afstudeerrichting Klinische Psychologie aan de Open Universiteit Nederland. Gedurende anderhalf jaar ben ik bezig geweest met het schrijven van deze scriptie, waarvan ik drie maanden lang bezig ben geweest met het analyseren van de vrije chats van de website Survivalkid.

Hopelijk vormt dit onderzoek een belangrijke rol voor vervolgonderzoeken en komt er in de toekomst meer aandacht voor deze vergeten doelgroep.

Zowel het uitvoeren van het onderzoek als het verslag schrijven was een zeer leerzame ervaring.

Het onderwerp van dit onderzoek interesseert me erg omdat ik vanuit mijn werk in de Kinder- en jeugdpsychiatrie zeer regelmatig in aanraking kom met KOPP kinderen. Ik vind dat er nog steeds te weinig aandacht is voor de zeer lastige situatie waarin deze kinderen vaak zitten.

Allereerst zou ik Louisa Drost willen bedanken voor de ondersteuning en feed back die zij mij gaf tijdens het doen van dit onderzoek. Mede door haar is het mogelijk geweest om dit onderzoek te doen en toegang te krijgen tot de data van de website Survivalkid. Daarnaast wil ik mijn begeleider Jeroen Kuntze van de Open Universiteit en mijn medestudent Carolien van der Burg bedanken voor de fijne samenwerking en stimulans tijdens het uitvoeren van dit onderzoek.

* “KOPP” is de afkorting van “Kinderen van Ouders met Psychische Problemen”. De populatie in dit onderzoek bestond tevens uit kinderen van ouders met verslavingsproblemen (soms KVO kinderen genoemd)

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Samenvatting	5
Summary	7
1. Inleiding	9
1.1 Huidige situatie interventies	11
1.2 Percepties van KOPP kinderen	14
1.3 Verwerking (rouw-) proces	16
1.4 Mentale veerkracht	18
1.5 Doelstelling	19
1.6 Centrale vraagstelling	20
1.7 Praktische/ theoretische relevantie	21
2. Methode	21
2.1 Deelnemers	21
2.2 Meetinstrumenten	23
2.3 Procedure	24
2.4 Analyse	24
2.5 Ethiek	27
3. Resultaten	27
3.1 Verschuivingen in percepties van KOPP kinderen	27
3.2 Vergelijk percepties KOPP-kinderen en rouwmodel.	32

3.3 Rol van mentale veerkracht bij de percepties van KOPP kinderen	35
4. Discussie	37
4.1 Betekenis van de gevonden resultaten	39
4.1.1 Verschuiving percepties gerelateerd aan uit huis wonen of thuis wonen	39
4.1.2 Relatie behoud of onduidelijkheid percepties en schuld en schaamte	40
4.1.3 Vergelijk percepties en visie op rouw	41
4.1.4 Rol van veerkracht	43
4.1.5 Rol van leeftijd en frequentie deelname op percepties en rouwproces	43
4.1.6 Sociale steun	44
4.1.7 Geslacht	44
4.2 Beperkingen van het onderzoek	45
4.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	46
4.4 Aanbevelingen voor de praktijk	47
5. Literatuurlijst	49
Bijlagen	54
Bijlage 1: Vragenlijst RS-nl	54

Een Kwalitatief Onderzoek naar de Veranderde Percepties, Rouwverwerking en Mentale
Veerkracht van Kinderen van Ouders met Psychische Problemen.

Linda Ermens

Samenvatting

Achtergrond. Uit epidemiologisch onderzoek is gebleken dat kinderen die opgroeien in een gezin met een ouder met psychische problemen, zogenaamde KOPP kinderen, een verhoogd risico lopen op het zelf krijgen van psychische problemen. Of een KOPP kind psychische problemen ontwikkelt is afhankelijk van risico- en beschermende factoren. Een veel onderzochte beschermende factor is mentale veerkracht. Maar dit type onderzoek houdt weinig rekening met de percepties van KOPP kinderen zelf. Uit het schaarse onderzoek dat hier wel rekening mee hield, kwam onder andere naar voren dat KOPP kinderen verschillende percepties kunnen hebben over hun zieke ouder en dat deze percepties veranderen met de tijd. Het proces dat KOPP kinderen doormaken heeft kenmerken van een rouwproces. Er is nog weinig onderzoek gedaan in hoeverre theorieën over rouw toepasbaar zijn op de situatie van KOPP kinderen en welke rol mentale veerkracht speelt bij de percepties van deze kinderen.

Doel. Onderzocht werd of percepties van KOPP kinderen over hun zieke ouder verschuiven van percepties van negativiteit, weerstand en ambivalentie naar percepties van acceptatie en mededogen. Tevens werd onderzocht in hoeverre het patroon van percepties past binnen verschillende theorieën over rouwverwerking. Tot slot werd onderzocht of mentale veerkracht een rol speelt in de verschuiving van deze percepties.

Deelnemers, procedure, onderzoeksontwerp. Er zijn 144 vrije chats geanalyseerd van de website Survivalkid die plaatsvonden in het jaar 2012. Om een verschuiving in perceptie te kunnen vaststellen konden we alleen die deelnemers aan de vrije chat in dit onderzoek meenemen, die vaker dan 10 keer aan de vrije chat hadden deelgenomen. Op basis hiervan zijn uitspraken van 9

deelnemers gebruikt om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen. Data-analyse vond plaats met elementen vanuit de template benadering.

Meetinstrumenten. De vrije chats van de website Survivalkid zijn gebruikt en om inzicht te krijgen in het thema mentale veerkracht zijn de uitspraken van de KOPP kinderen vergeleken met de items van de Nederlandse versie van de Resilience - Scale (RS-NL, Portzky, 2008; originele RS, Wagnild & Young, 1987). Voor de data analyse is gebruik gemaakt van het instrument Atlas Ti.

Resultaten. De verwachte verschuiving in percepties kwam in dit onderzoek bij 4 van de 9 veelgebruikers ook naar voren. Bij 2 kinderen was sprake van een volledige verschuiving van percepties van negativiteit naar percepties van mededogen of acceptatie, 2 kinderen lieten een verschuiving zien van negativiteit naar ambivalente perceptie. Bij het grootste deel van de veelgebruikers (5) was sprake van een behoud van perceptie of werd niet duidelijk welke percepties zij hadden over hun zieke ouder.

Naar voren kwam dat het merendeel van de onderzochte KOPP kinderen geen duidelijke opeenvolgende fasen doorlopen, maar dat de meeste kinderen een uniek eigen rouwproces lijken door te maken. Van de onderzochte KOPP kinderen die een verschuiving lieten zien van percepties van negativiteit naar acceptatie vertoonden de meeste positieve kenmerken van veerkracht.

Conclusie. Door dit onderzoek is meer inzicht verkregen in het specifieke proces wat een kleine groep onderzochte KOPP kinderen doormaakt. Als opvallend kwam voren dat de onderzochte KOPP kinderen die een verschuiving lieten zien in percepties meer positieve kenmerken van veerkracht lieten zien. Tevens kwam naar voren dat de onderzochte KOPP kinderen een uniek rouwproces lijken door te maken. Dit onderzoek geeft aanknopingspunten voor verder onderzoek. Tot slot worden er enkele aanbevelingen gegeven voor de praktijk.

Trefwoorden: kinderen van ouders met psychische problemen (KOPP), veranderde percepties, mentale veerkracht, rouwverwerking, chat, kwalitatief onderzoek.

A Qualitative Study of the Changing Perceptions, Bereavement and Mental Resilience of
Children with Mentally Ill Parents.

Linda Ermens

Summary

Background. Epidemiological studies have shown that children of parents with mental illness, called COPMI children, are at increased risk of getting mental health problems themselves. Whether a COPMI child develops psychological problems depends on risk and protective factors. A frequently studied protective factor is mental resilience. However, this type of research rarely used the perceptions of COPMI children themselves. The limited research that took into account the perceptions of these children revealed that COPMI children may have different perceptions about their ill parent, and that these perceptions change with time. The process COPMI children go through has characteristics of a grieving process. There has been little research into how theories of grief are applicable to the situation of COPMI children and what role resilience plays in the perceptions of these children.

Aim. It was examined whether perceptions of COPMI children about their ill parent shifted from perceptions of negativity, ambivalence and resistance to perceptions of acceptance and compassion. Furthermore, it was analyzed whether the pattern of perceptions fit into various theories about bereavement and if mental resiliency plays a role in the shift of these perceptions.

Participants, procedure, design. There were 144 free chats analyzed from the website Survivalkid that took place in the year 2012. In order to be able to analyze a shift in perception only those children who participated more than 10 times in the free chat were used for research. On this basis, statements of nine participants were examined. Data analysis was carried out using the template approach.

Measures. Free chats from the website Survivalkid were analyzed using the Atlas Ti program.

To gain insights into the theme of mental resilience, the statements of COPMI children were compared with the items of the Dutch version of the Resilience - Scale (RS-NL, Portzky, 2008; original RS, Wagnild & Young, 1987).

Results. Four participants showed the expected shift in perceptions in this investigation. Two children showed a complete shift from perceptions of negativity to perceptions of compassion and acceptance and two children showed a shift from negativity to ambivalent perception. The largest group of users (5) showed no shift of perception or it was not clear what perceptions they had about their ill parent.

It turned out most of the COPMI children in this study showed no clear sequential phases in bereavement, but rather seem to experience their own unique grieving process. The surveyed COPMI children who showed a shift in perceptions of negativity to acceptance also showed the most positive characteristics of resilience.

Conclusion. This study provides insight into the specific process that a small group of COPMI children go through. As striking was shown that the investigated COPMI children who showed a shift in perceptions showed more positive characteristics of resilience. It also emerged that the surveyed COPMI children showed a unique grieving process. This study provides clues for further research. Finally, recommendations are given for practice

Keywords: children of parents with mental illness (COPMI), altered perceptions, mental resilience, bereavement, chat, qualitative research